

Nuolat blogėjanti Europos pakrančių būklė kelia grėsmę Europos gyvenimo kokybės standartams

Mintis gyventi prie jūros žmonėms atrodo labai viliojanti. Jie įsivaizduoja, kad jūros pakrantė visada bus tokia pat, tačiau jai kenkiama ir ekosistemos nuolat patiria negrįžtamus pokyčius. Dabartinės tendencijos rodo, jog žemės naudojimas jūros pakrantės zonose pasikeitė labiau nei kitur: pavyzdžiui, užstatytos teritorijos išilgai Europos pakrantės išaugo trečdaliu lyginant su žemynu. Šie pokyčiai būdingi visoms jūros pakrantės zonoms ir juos lemia daugybė veiksnių- demografiniai pokyčiai, ekonomikos restruktūrizavimas, pagerėję gyvenimo standartai ir laisvalaikis, pasaulinės prekybos tendencijos. Daugelyje pakrančių regionų šie veiksniai lėmė staigias permainas, kurios drastiškai pakeitė pakrančių ekosistemų ilgalaikį gyvybingumą ir jų teikiamą naudą. Vis labiau tikėtina, kad nuo šiol poveikį pakrančių ekosistemoms dar labiau sustiprins klimato kaita.

Pakrančių ekosistemos yra visapusiškai naudingos visuomenei. Iš jų gauname maistą, malkinę medieną, energijos išteklius, natūralius produktus, jos naudojamos kaip kultūrinės (pramogų), pavyzdžiui, turizmo ir rekreacijos, zonos. Pakrančių ekosistemos be to dar reguliuoja ir palaiko pusiausvyrą, pavyzdžiui, sutvirtina kranto liniją, saugo nuo stichinių nelaimių arba valo užterštus vandenius. Ekosistemų būklė pablogėjo, nes pakrančių zonos ir toliau plėtojamoms, kadangi jos atveria vartus į pasaulinę prekybą ir logistiką.

Šios tendencijos yra labai svarbios, nes parodo, kokią didelę visos pakrančių zonos ekonominės vertės dalį sudaro tokios ekosistemos. Pavyzdžiui, Europos biologiniai jūros išteklių didėle dalimi priklauso

nuo pakrančių zonų kokybės. Sutrikdžius natūralių pakrančių funkcionavimą, vis labiau stiprės jų degradacijos procesai ir visuomenė nebegalės tam užkirsti kelio. Technologijos tokių gamtinių procesų pakeisti negali.

Neskaitant kai kurių turtingų regionų, didelė pakrančių zonų dalis ES yra mažiausiai ekonomiškai išvystytos. 1996 m. tarp tuometinių dvidešimt penkių mažiausiai išsivysčiusių ES-15 regionų 19 buvo pajūryje. Ši problema išlieka aktuali ir išsiplėtusioje ES-25. Mažose salose ypatingai susiduriama su ekonominėmis (pvz., migracijos ir ekonominės infrastruktūros nebuvimo) bei socialinėmis problemomis.

Iki šiol pakrantėse vystymąsi skatino ekonomikos restruktūrizavimas.

Pagrindinis ekonominio augimo variklis buvo turizmas ir dėl to išaugusios statybų apimtys, ypač Viduržemio jūros ir Atlanto vandenyno regionuose. Kituose regionuose pirmenybė buvo teikiama žuvų pramonės ekonominiam restruktūrizavimui, kadangi žymiai sumažėjo žuvų išteklių. Dėl išaugusio uostų skaičiaus ir jūrų transporto, pakrantės taip pat tapo logistikos platformų vieta.

Ekosistemoms ir akvakultūrai tiesiogiai kenkia ir miestų, kurortų ir uostų plėtimasis. Jų poveikis pasireiškia ne tik tiesiogine tarša, sedimentacija ir pakrančių dinamikos pokyčiais. Destruktyvi žvejybos praktika, pernelyg didelis jūros dugno išnaudojimas, klimato kaita ir jūros lygio didėjimas taip pat kelia didelę grėsmę pakrantės buveinėms, kaip ir

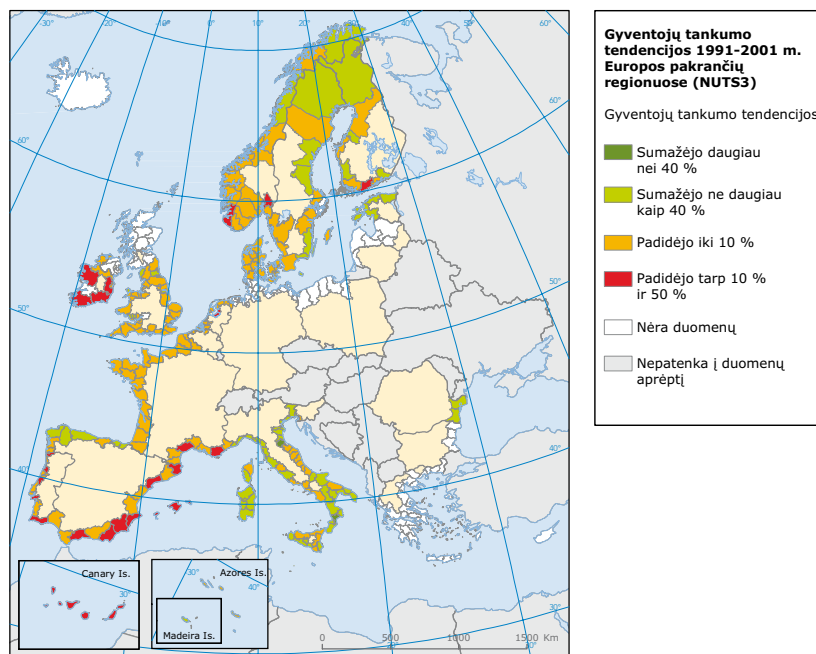
ekstensyvi dirbamoji žemė, pelkės ir jūros dugno sąžalynai.

Be to, gyventojų tankumas pakrančių regionuose vidutiniškai yra 10 % didesnis nei žemyne, o kai kuriose šalyse šis skaičius siekia 50 %. Dar didesnę nerimą kelia tai, kad žmogus natūralias pakrančių teritorijas užstato net greičiau, nei jose didėja gyventojų tankumas. Negrįžtamas tokių pokyčių pobūdis yra viena iš pagrindinių pakrančių zonų tvarumui kylančių grėsmių. 61 % visos pakrančių žemės skiriama namų (daugiausia vasaros rezidencijų) statybai, paslaugų teikimui ir rekreacijai.

Praeityje didžioji dalis jūros pakrantės zonų laikytos periferinėmis. Tačiau dabar ekonominis augimas vyksta būtent pakrančių zonose. Europoje yra daug pakrančių zonų, kur užstatytą teritorijų dalis viršija 45 % viso pakrantės ruožo (t.y. nuo kranto linijos užstatoma iki 1 km atstumu). Intensyviausiai žemė naudojama Viduržemio jūros pakrantės zonose (Prancūzijoje, Ispanijoje ir kai kuriose Italijos dalyse). Tankiai apgyvendinta visa Prancūzijai tenkanti Atlanto vandenyno pakrantė, taip pat ir Atlanto vandenyno pakrantė prie Ispanijos (Baskų kraštas ir Huelva) bei didelė Portugalijai tenkančio pakrantės ruožo dalis. Daugelyje Šiaurės jūros pakrančių (Nyderlanduose ir Belgijoje) taip pat sparčiai kyla statiniai.

Aukštesni gyvenimo standartai visoje ES, Europos oro erdvės

Gyventojų tankumo tendencijos 1991–2001 m. Europos pakrančių regionuose

Šaltinis: EAA, 2006 m., paremta gyventojų surašymo duomenimis 1991–2001 m., Eurostatas.

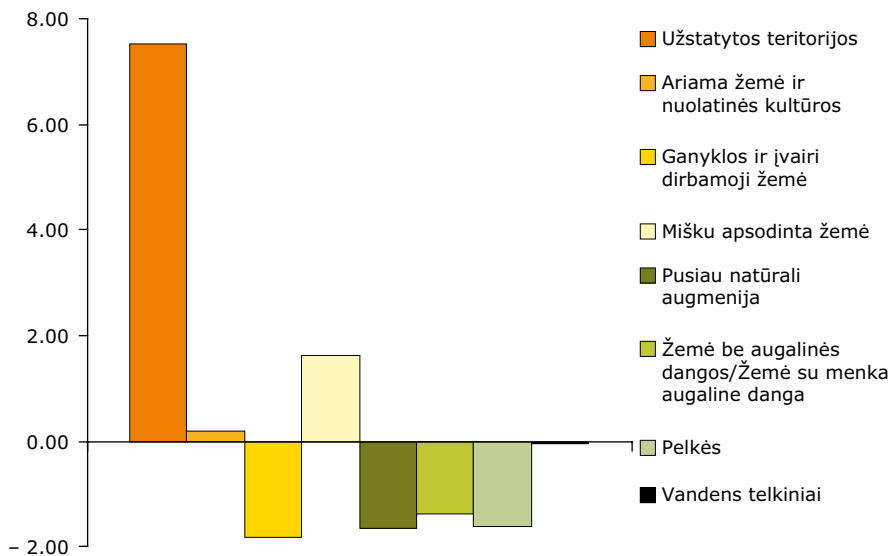
liberalizavimas, turėjęs poveikį pigių oro kompanijų plėtrai, kartu su Europos kelių ir geležinkelių tinklo plėtra suteikė europiečiams daugiau galimybių keliauti ir ypač nuvykti prie jūros. Be to, žmonės gauna didesnes pajamas ir vis daugiau jų investuoja į vasaros rezidencijas, ypač pakrantėse, nes jose nekilnojamas turtas įgyja didelę vertę ir atsiveria naujos pramogų galimybės. Dėl priemonių ir paslaugų, skirtų vasaros rezidencijų gyventojams ir turistams (pvz., viešbučių, vandens parkų, golfo laukų ir kartingų), plėtros daugelis jūros pakrantės zonų baigia prarasti savitumą.

Papildoma grėsmė pakrančių regionams kyla dėl klimato kaitos. Anksčiau minėtos ne klimatinės sąlygos jau galėjo pakenkti ne tik pakrančių

ekosistemų ilgalaikiam gyvybingumui, bet ir jų atsparumui klimato kaitai. Pagrindinių Europos upių (pvz., Reino, Elbės ir Po) natūralios salpos jau beveik prarastos dėl plėtros. Pakrančių žemumos taip pat patyrė sparčią plėtrą 1990–2000 m. užstatytoms teritorijoms išaugus 1 900 km². Ši tendencija ir toliau didėja. Taigi, daugelis jūros pakrantės zonų nyksta. Pakrantės nykimas — situacija, kuomet pastatai ir infrastruktūra atsiranda vis arčiau kranto linijos ir taip aukojamos natūralios sistemos, kurios paprastai veikia kaip apsauga tarp žemės ir jūros. Dėl šio nykimo, klimato kaita ir kylantis jūros lygis gali lengviau pažeisti pakrančių zonas, ypač ekstremaliomis sąlygomis, pavyzdžiui, kai kyla audros.

Žemės dangos pokytis 10 km pakrantės ruože 17 Europos šalių, 1990–2000 m.

Bendras žemės dangos pokytis proc. nuo pradinių metų

Šaltinis: EAA, 2006 m.

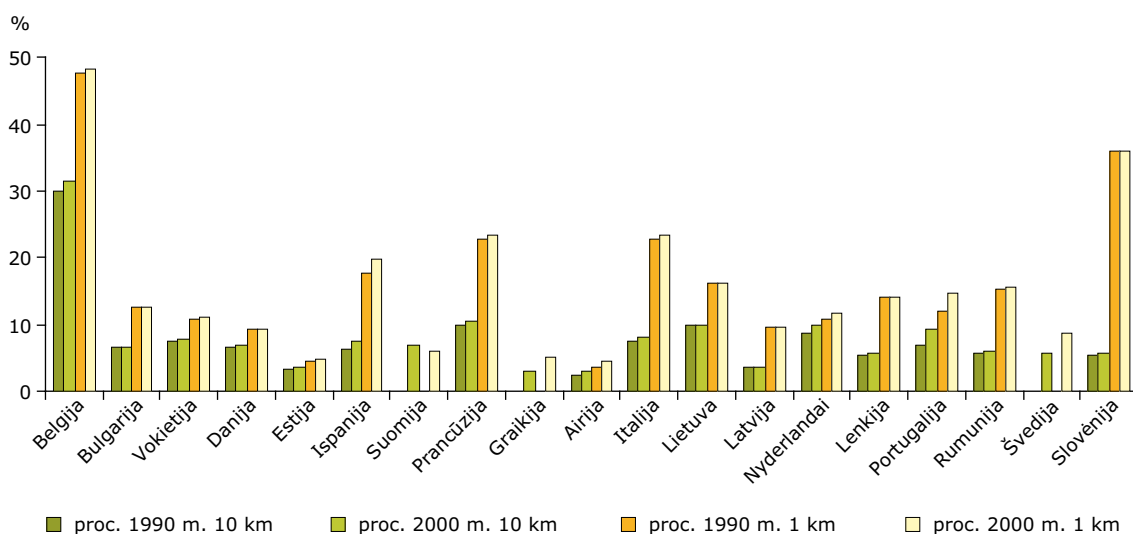
Gerinant pakrančių zonų valdymą, ypač erdvinį planavimą, galima potencialiai sumažinti pakrančių regionų pažeidžiamumą dėl klimato kaitos. Kai kuriose šalyse pasirodė nacionalinės

pritaikymo prie klimato kaitos strategijos, kuriose aiškiai rekomenduojama, kaip didinti pakrančių atsparumą ir gerinti patvarumą. Pavyzdžiui, valdomo atsitraukimo principas, kuriuo siekiama sumažinti

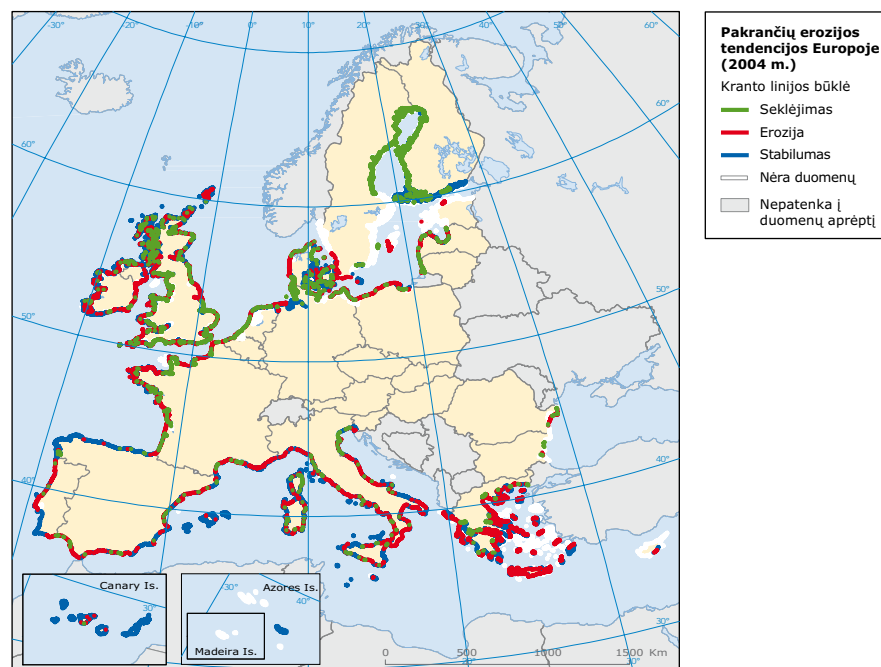
socialinių aplinkos sistemų pažeidžiamumą dėl klimato kaitos poveikio, puikiai atitinka integruoto pakrančių valdymo idėją.

Nuo 1995 m. suserimus dėl Europos pakrančių būklės, buvo sukurta nemažai ES iniciatyvų, kurių pagrindu atsirado integruoto pakrančių zonų valdymo (IPZV) sąvoka. IPZV siekiama subalansuoti plėtros poreikius ir pagrindinių išteklių, kurie palaiko pakrančių ekonomiką, apsaugą. Pagrindinis EAA tikslas – 2006 m. prisidėti prie Europos Parlamento ir Tarybos rekomendacijos dėl IPZV įgyvendinimo (2002/413/EB). Europos teminėje jūrų aplinkos apsaugos ir išsaugojimo strategijoje įtvirtinti ekosistemų išsaugojimo principai taip pat sprendžia pakrančių problemą. Europos Sąjungoje taip pat imtasi kurti jūrų politiką. Visos šios naujos politikos kryptys gali būti naudingos

Užstatyta zona 0–1 km atstumu nuo pakrantės ruože lyginant su visa 10 km zona, 1990–2000 m.

Šaltinis: EAA, 2006 m.

Pakrančių erozijos tendencijos Europoje, 2004 m.

Šaltinis: EAA, 2006 m., paremta EuroSION, 2004 m.

gerinant integruotą pakrančių ir jų ekosistemų valdymą. Pagrindinis sėkmės rodiklis bus šių politikos sričių suderinti veiksmai ir jų įgyvendinimas remiantis patobulintais valdymo mechanizmais.

Nuorodos

EAA (2006 m.), *The changing faces of Europe's coastal areas*, EEA Report No 6/2006, European Environment Agency, Copenhagen (*Europos pakrančių zonų besikeičiantis veidas*, EAA ataskaita Nr.6/2006, Europos aplinkos agentūra, Kopenhaga).

European Environment Agency
 Kongens Nytorv 6
 1050 Copenhagen K
 Denmark

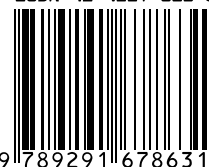
Tel.: +45 33 36 71 00
 Fax: +45 33 36 71 99

Web: eea.europa.eu
 Enquiries: eea.europa.eu/enquiries

Publications Office

ISBN 92-9167-863-5

9 789291 678631

